

nında 1896'da getirildiği New York Public Library'nin Şarkiyat Bölümü direktörlüğünü de ölümüne kadar yürüttü ve bu kütüphanenin bülteninde (*Bulletin of The New York Public Library*) çeşitli makaleler yayımladı.

Dünyanın her tarafındaki yahudilerin meseleleriyle ilgilenen ve onların sosyal, ekonomik ve politik yönlerden güçlenmeleri için büyük gayret sarfeden Gottheil çok faal bir siyonistti. Siyonizm ile ilgili çeşitli kitap ve makaleler kaleme aldığı gibi 1898-1904 yılları arasında Federation of American Zionists'in, 1902-1903 yıllarında The American Society of Biblical Literature'ün başkanlıklarını, 1904'ten itibaren de American Jewish Historical Society'nin başkan yardımcılığını yaptı. Yahudilerin akademik hayattaki iş birliğini güçlendirme amacı güden Zeta Beta Tau Fraternity siyonist cemiyetiyle New York'taki The Jewish Institute of Religion'ın da kurucusudur. Bütün bunların yanında 1909-1910 yıllarında Kudüs'teki American School of Oriental Research'ün direktörlüğünü yapan, 1933-1934 yılları arasında The American Oriental Society'nin başkanlığını yürüten Gottheil, ayrıca Committee of American Lectures on the History and Religion'ın da kurucularından biridir.

Fransızlar'ın büyük şeref nişanı Légion d'Honneur'e layık görülen (1919) Gottheil'e Columbia Üniversitesi (1929) ve Jewish Institute of Religion (1933) tarafından da fahri doktorluk pâyesi verildi. Ayrıca Madrid'deki Real Academia de la Historia'ya muhabir üye (1918), Fas'taki l'Ordre du Ouissam Alaouite Cherefien'e başkanışman (1933), Jewish Academy of Arts and Sciences'a fahri üye seçildi (1935). 22 Mayıs 1936'da New York'ta öldü.

Eserleri. Gottheil'in bazı eserleri şunlardır: 1. *Persian Literature Comprising the Shāh Nāmeḥ, the Rubāiyāt, the Dīvān and the Gulistān* (Gottheil'in önsözleriyle birlikte, I-II, New York 1900); 2.

A Christian Bahira Legend (New York 1903); 3. *An Eleventh Century Document Concerning a Cairo Synagogue* (Oxford 1907); 4. *Zionism* (Philadelphia 1914); 5. *The Belmont-Belmonte Family: A Record of 400 Years* (New York 1917); 6. *Fragments from the Cairo Genizah in the Freer Collection* (W. H. Worrell ile birlikte, New York 1927).

Gottheil ayrıca Ebü Zeyd el-Ensârî'nin *Kitâbü'l-Maṭar*'ını ("Kitâb al-Maṭar By Abū Zeid Sa'îd Ibn 'Aus al-Anṣârî, Transcribed and edited, with notes", *JAOS*, XVI [1895], s. 288-317), Kindî'nin *Aḥbârü kuḍâtî Mıṣr*'ını (*The History of the Egyptian Cadis as Compiled by Abū 'Omar Muḥammad İbn Yūsūf İbn Ya'qūb al-Kindî, Together with Additions by Abū al-Ḥasan Aḥmad İbn 'Abd al-Raḥmān İbn Burd*, Paris 1908) ve Gâzî b. Vâstî'nin *Reddün 'alâ ehlî'z-zimme*'sini de ("An Answer to the Dhimmis", *JAOS*, XLI [1921], s. 383-457) neşretmiştir.

Bunlardan başka, 1901-1905 yılları arasında editörlüğünü yaptığı *The Jewish Encyclopedia* yanında *The New Schaff-Herzog Encyclopedia of Religious Knowledge*, *Hasting's Encyclopedia of Religion and Ethics*, *The Encyclopedia Britannica*, *Johnson's Encyclopedia*, *The International Encyclopedia*, *The National Encyclopedia*, *The Standard Jewish Encyclopedia*, *Warner's World's Best Literature*, *Harper's Encyclopedia of United States History* gibi birçok ansiklopedide maddeleri bulunan ve Columbia University Oriental Studies (1901-1929), Semitic Study Series (1902-1911), Contributions to Oriental History and Philology (1908-1927) gibi serilerin hazırlanmasına öncülük eden veya yardımcı bulunan Gottheil'in çeşitli ilmi dergilerde 150'ye yakın makalesi yayımlanmıştır (eserlerinin listesi için bk. Pratt, s. 480-489).

BİBLİYOGRAFYA :

Brockelmann, *GAL*, I, 104; *Suppl.*, I, 230, 686, 750, 769; II, 75; R. Y. Ebied, *Bibliography of Medieval Arabic and Jewish Medicine and Allied Sciences*, London 1971, s. 40; Necîb el-Akîkî, *el-Müsteşriḳün*, Kahire 1980, III, 135-136; J. Bloch, "Richard James Horatio Gottheil 1862-1936", *JAOS*, LVI (1936), s. 472-479; I. A. Pratt, "Selected Bibliography of R. J. H. Gottheil", a.e., LVI (1936), s. 480-489; S. Rosenblatt, "Richard J. H. Gottheil in Memoriam", *Bulletin of the American School of Oriental Research*, sy. 64, Jeru-Salem 1936, s. 2-3; "Gottheil, Richard James Horatio", *EAm.*, XIII, 87; "Gottheil, Richard James Horatio", *EJd.*, VII, 822.

CENGİZ KALLEK

GOTTSCHALK, Hans Ludwig

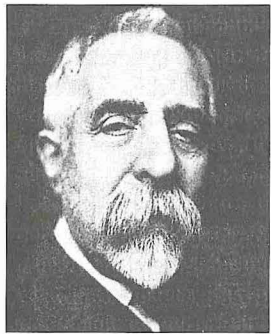
(1904-1981)

Yahudi asıllı
Alman şarkiyatçısı.

Freiburg'da doğdu; babası felsefe profesörü Jonas Cohn'dur. Orta öğrenimini buradaki Berthold Gymnasium'da yaptı. Yüksek öğrenime başladığı tarihte, o dönemdeki yaygın antisemitik tepkilere mâruz kalmamak için yahudi kökenini belli eden Cohn soyadını sülâlesinin bir kısmının kullandığı Gottschalk ile değiştirdi. Klasik filoloji okuyarak başladığı üniversite eğitimini, Eskiçağ tarihi üzerinden İslâm araştırmaları, Semitik ve Arabistik alanlarına uzanan bir seyir içinde sırasıyla Freiburg, Berlin, Tübingen ve Münih üniversitelerine devam edip Münih Üniversitesi'nde G. Bergsträssers'in yönetiminde hazırladığı doktora teziyle tamamladı (13 Mart 1929).

1931'de *Der Islam* dergisinin eki olarak yayımlanan *Madarâ'ijjûn* adlı doktora tezinde Ortaçağ'ın başlarındaki Mısır'ın iktisadî tarihini ele alan Gottschalk, bütün ömrü boyunca başka konuların yanında Mısır'ın İslâmî dönem iktisat ve kültür tarihi üzerinde yürüttüğü çalışmalarını sürdürdü. 1930 yılında kısa bir süre Berlin'de Carl Heinrich Becker'in asistanlığını yaptıktan sonra Hamburg'a giderek Rudolf Strothmann'ın yanında asistan oldu. 1933'te Naziler'in ırkçı tabakası neticesinde mecburen görevini bırakınca beş yıl Freiburg'da ailesinin yanında kaldı. 1938'de, o dönemin birçok yahudi asıllı Alman ilim adamı ve düşünürü gibi İngiltere'ye gidip Birmingham'daki Mingana Collection of Oriental Manuscripts'in yöneticiliğini üstlendi; ayrıca araştırmacı sıfatıyla Selly Oak Colleges'de bulundu. 1948 yılında Viyana Üniversitesi'nin yeni açılan Arabistik Bölümü'ne hoca olarak davet edildi ve orada Türkoloji profesörü Herbert Wilhelm Duda'nın Türkoloji'yi Arapça araştırmalarıyla destekleme projesine katıldı. 1962'de aynı bölüme ordinaryüs profesör oldu ve 1974 yılında emekliye ayrılincaya kadar hocalık görevini yürüttü. Emekli olduktan sonra yerleştiği Salzburg'da 17 Temmuz 1981 tarihinde öldü.

Gottschalk'ın önemle üzerinde durduğu üç çalışma alanı vardır. Bunlardan

Richard
James Horatio
Gottheil

birincisi, Haçlı seferleri sırasında Mısır ve Ortadoğu'nun siyasî ve iktisadî tarihi, ikincisi İslâm dünyasında felsefe ve tabii ilimler tarihi, üçüncüsü de Arabi-
tiğin popülarize edilerek Avrupalılar'ın İslâm kültürü hakkında bilgi sahibi olmalarını kolaylaştırmaktır. İlmî çalışmalarında Doğu'ya sempatiyle yaklaştığı söylenen Gottschalk aslında, kökleri asırlarca geriye giden müsteşrik geleneğinin samimi bir takipçisi ve nâkili olarak Batı dünyasındaki İslâm'a bakış şeklini tasdik ve tekit eden eserler bırakmıştır. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında, Avrupa'da yaşayan insanların savaş sebebiyle kaybettikleri Avrupalılık şuurunu yeniden kazanmaları için, İslâm ve müslümanlar hakkındaki eski görüşleri hatırlatan bazı yazılarını geniş halk kitlelerine hitap eden bir üslûpla yazmıştır. Mısır'ın iktisadî hayatını konu seçmesinde ise Berlin'deki hocası Becker'in daha önce yaptığı çalışmaları derinleştirerek tamamlama amacının yattığı söylenebilir.

Eserleri. 1. *The Katalog of Mingana Collection IV/1-2 (Islamic Arabic Manuscripts)* (Birmingham 1948-1950). İngiltere'de bulunduğu sırada Mingana koleksiyonunun kataloguna yaptığı bir katkıdır. 2. *Al-Malik al-Kâmil von Egypten und seine Zeit* (Wiesbaden 1958). Eyyübî Hükümdarı el-Melikü'l-Kâmil Muhammed (1218-1238) hakkında Mısır ve Ortadoğu'nun XIII. yüzyıldaki tarihine ilişkin büyük bir eserdir.

Gottschalk'ın kaleme aldığı makalelerden, İslâm felsefesinin antik ilimlerden neler aldığını konu eden "Die Rezeption der antiken Wissenschaften durch den Islam" adlı çalışması *Anzeiger der Österreichischen Akademie der Wissenschaften Wien. Phil.-hist. Klasse'* de (sy. 102 [1965], s. 111-134), Arap kültürüyle ilgili olarak kaleme aldığı "Die Kultur der Araber" adlı çalışması da *Die Kultur des Islam* adlı kitabın içinde yayımlanmıştır (ed. E. Thurnher, Frankfurt 1971). Bunlardan başka "Abū 'Ubaid al-Qāsim b. Sallām" (*Der Islam*, XXIII [1936], s. 245-289); "Al-Anbaratür / Imperator" (a.e., XXXIII [1957], s. 30-36); "Die Aulād Saih aş-Şuyūh (Banū Hamawiya)" (*WZKM*, LIII [1956], s. 57-87); "Die Arabistik in Österreich" (*Bustan*, IV [Wien 1963-1964], s. 3-7) başlıklı yazılarla *The Encyclopaedia of Islam*'ın ikinci edisyonunda (*EI*²) "Abū 'Ubayd al-Kāsim", "Awlād al-Shaykh", "Al-Kāmil (Al-Malik)" ve daha başka maddeler yazmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Necib el-Akiki, *el-Müsteşrikün*, Kahire 1980, II, 291-292; G. Degener, *Bibliographie der Deutschsprachigen Arabistik und Islamkunde* (ed. Fuat Sezgin), Frankfurt 1992, III, 117-120; H. Eisenstein, "Hans Ludwig Gottschalk (24. März 1904 bis. 17. Juli 1981)", *Af.O*, XXVIII (1981-82), s. 274-275; A. A. Ambros, "Hans L. Gottschalk (1904-1981)", *WZKM*, LXXIV (1982), s. 7-9; J. W. Weil, "Hans Ludwig Gottschalk (1904-1981)", *Isl.*, LIX/2 (1982), s. 189-190.

RIZA KURTULUŞ

GOYGOYÇULAR

Eskiden muharrem ayının ilk günlerinde gruplar halinde dolaşarak dilenenler için kullanılan bir tabir.

Eski İstanbul hayatında, Şehzadebaşı'nda Tabhâne (Tavhâne) denilen vakıf binada oturan ve çoğunluğu Anadolu'dan gelmiş kör, topal ve sakatlarıdan meydana gelen topluluk, muharrem ayının girmesiyle birlikte önelere gözleri gören bir rehber olarak şehir sokaklarına dağılırlardı. Birbirlerinin birer adım arkasında ve öndekinin sol omuzuna veya değine tutunarak altışar kişilik gruplar halinde dolaşan goygoyçular, mahalle halkı tarafından yiyecek ihtiyaçlarını karşılamak ve helva, aşure vb. yapmak üzere verilen erzakı, omuzlarında taşıdıkları ortasından bölünmüş iki taraflı ve iki ağızlı torbalara koyarlardı. Bu erzaklar torbaların gözlerine şu şekilde yerleştirilirdi: İlk iki göze yağ, üçüncü ve dördüncü gözler pirinç, bulgur; beşinci ve altıncı gözler un, irmik; yedinci ve sekizinci gözler şeker, sabun; dokuzuncu ve onuncu gözler fasulye, mercimek; son iki göze de tarhana, çay ve kahve konurdu. Goygoyçular ayrıca sadaka olarak para da alırlardı; hatta içlerinden bazılarının fazla erzakı pazarlarda sattığı da görülürdü. Bunlar

Goygoyçuları tasvir eden temsili bir resim (*Resimli Tarih Mecmuası*, III/36, s. 1)

başlarındaki külâhlarına ince beyaz yemeni sarar, sırtlarına ince beyaz cübbe, ayaklarına sarı papuç giyerek ellerine aldıkları uzun bir asâ ile gezerlerdi.

Goygoyçular sokak sokak dolaşırken Hz. Peygamber'in torunları Hasan ve Hüseyin'in Kerbelâ'da şehid edilmeleri hadisesini konu alan mersiye, kaside ve ilâhiler okurlar ve okudukları eserlerin her mısraının veya her kıtasının sonunda topluca "hey kaygulu cânım" sözünü nakarat halinde tekrar ederlerdi. Zamanla "yâ hoy goy goy cânım" şeklini alan ve hususi bir âhenkle terennüm edilen bu ifade sebebiyle halkın bu kişilere "goygoycu" adını verdiği söylenmektedir. "Yâ hoy goy goy cânım" ifadesinin "el-hayyü'l-kayyüm"dan bozularak ortaya çıktığını ileri sürenler de vardır.

"Hoygoyçular" da denilen bu topluluk bir sokağın başına gelince halka olup durur, başlarındaki rehber "Allah Allah, bir Allah, kadim Allah, şühedâ-i Kerbelâ, İmam Hasan ve Hüseyin aşkına, cemî-i enbiyâ ve evliyâ keremine, cümle mertler (cömertler) demine, gelip geçmiş müminlerin ervâhına hû diyelim hû" şeklinde bir gülbank çeker, diğerleri de bir ağızdan "hû" diyerek karşılık verirlerdi. Gülbangın okunması sırasında evin kapısı açılıp da para yahut aşure harcı uzatıldığında artık okumaya devam edilmez, duaya geçilirdi.

"Kerbelâ'nın yazıları şehid olmuş gâzileri / Fatma Ana kuzuları Hasan Hüseyin'dir // Kerbelâ'nın tâ içinde nûr bal-kır siyah saçında / Yatır al kanlar içinde Hasan ile Hüseyin'dir" mersiyesi ve güftesi Şeyhoğlu'na ait, "Hasan ile Hüseyin'e olan işlere / Gökte melek yerde her can ağladı / Görün görün yezidlerin halini / Bağladılar hep suların yolunu / Soldurdular Fatma Ana gülünü / Yâ hoy goy goy cânım!" ilâhisıyla Yunus Emre'nin meşhur, "Dolap niçin inilersin" nakaratlı, "Beni bir dağda buldular / Kolum kanadım kıldılar / Dolaba lâyık gördüler / Anın için inilerim" ilâhisi goygoyçuların sıkça okudukları eserlerdendir.

Goygoyçular topladıkları erzakla pişirttikleri aşureyi hem kendileri yer hem de başkalarına dağıtırlardı. Sekiz on gün devam eden bu tür dilencililiğin sadece İstanbul'a mahsus bir âdet olduğu söylenmektedir. Goygoyçuların hangi tarihten itibaren İstanbul sokaklarında görülmeye başladığı bilinmemekte, ancak II. Mahmud'un Yeniçeri Ocağı'nı kaldırmasından (1826) sonra ortaya çıktıkları sanılmaktadır. 1909'da II. Meşruteli-